

Р Е Ц Е Н З И Я

от проф. д-р Мария Василева Тотева
относно дисертационен труд на тема: „Региональные аспекти
физического развития школьников Казахстана с учетом
морфометрических показателей”, представен от Сабит
Акимбаевич Абилдабеков, с научен ръководител доц. Вл. Чернев,
доктор, за присъждане на образователната и научна степен
„Доктор” в професионално направление 7.6. Спорт, докторска
програма „Теория и методика на спортната наука”.

Бъдещето на всяка нация зависи от състоянието на здравето, физическото развитие и функционална годност на младото поколение. В тази насока политиката на отделните държави е определена от ред закони и програми с оглед изграждане на всестранно развити личности. Това се отнася и до Република Казахстан, чийто представител Сабит Абилдабеков е избрал актуален проблем за своя докторски труд.

Дисертацията е в обем от 199 печатни машинописни страници в т.ч. 8 стр. приложения. Тя е онагледена с 41 таблици и 46 фигури. Списъкът на литературни източници е 215 заглавия, от които 196 са на кирилица, а останалите на латиница.

Дисертацията започва с подходящо въведение, последвано от стандартната структура на оформлание на докторски труд.

Първата глава е посветена на регионалните аспекти във физическата подготовка на учениците от Република Казахстан. Те са обсъдени в 4 раздела:

- Особености на физическата подготовка и физическото развитие на учениците в периода 1970-1990 г. на XX век и настоящия период (2000-2016 г.).

- Съвременни методи за оценка нивото на физическата подготовка на учениците в часовете по физическа култура.

- Регионални аспекти на физическото възпитание, отразени в работата на учениците за периода 1970-1990 г.

- Възгледите на учените за периода 2000-2016 г. относно регионалните аспекти на училищното физическо възпитание в Казахстан.

Първият раздел започва със сравнителна характеристика на физическото развитие и физическата подготовка на казахстанските ученици за периодите 1970-1990 г. и съвременния – 2000-2016 г. Авторът коментира компетентно резултатите на голям брой автори, които разглеждат определените фактори и модели за развитие на физическите качества в разнообразен аспект. Въз основа на този литературен преглед докторантът прави мотивирани заключения относно основните различия, свързани със затихване на акселерационните процеси, отразяващи се и върху по-ниското физическо развитие на съвременното поколение. В критичен план той обобщава слабостите на настоящия обучителен процес по физическа култура и формулира рационални подходи за тяхното преодоляване.

Голям практически интерес представлява анализа на съвременните методи за оценка на физическата подготовка на учениците. Цитирани са схващанията на водещи специалисти, които дават основание на автора да обобщи техния опит и да предложи актуални практики за обективизиране на съществуващата оценъчна система относно нивото на физическата дееспособност.

В трети и четвърти раздел на гл. I се коментират регионалните аспекти на обучението по физическо възпитание за периодите 1970-1990 год. и 2000-2016 год. Извършен е сравнителен анализ на учебните програми като са обсъдени и специфичните особености на различни образователни системи от други страни. За съжаление, не са представени данни за опита на българските учени. Много положителен факт е, че подробно са обосновани въвеждането на подходящи обучителни модели, които включват иновационни технологии, национално-регионални компоненти, актуални спецкурсове и т.н.

Извършеният литературен преглед позволява да се изгради адекватна изследователска концепция, която е базата за

експерименталния проект, с произтичащите от него цел и задачи, представени в **глава Втора**.

Целта е насочена към усъвършенстване на процеса на физическото възпитание, физическото развитие и дееспособност на учениците от отделните региони на Република Казахстан.

Задачите са ясно формулирани (6 на брой) и имат конкретен характер – насочен към реализиране на поставената цел.

Контингентът на изследването включва 600 ученици от 7-9 клас (280 момчета и 320 девойки); анкетирани са и 80 учители и физическа култура, 120 студенти от тази специалност и 190 ученици от 8 клас.

Методите на изследване са:

- Теоретичен литературен анализ;
- Антропометрия – ръст, тегло, индекс на телесна маса;
- Тестиране на физическата подготовка на учениците чрез нормативите по учебните програми и президентските тестове;
- Контент-анализ на документален материал (програми; годишни план-графици; поурочни планове; план конспекти с планираните средства и методи; планове за извънкласна работа);
- Диагностични методи (анкета, беседа);
- Педагогическо наблюдение на уроци по физическа култура;
- Провеждане на констативен и формиращ експеримент;
- Статистически методи – вариационен и сравнителен анализи.

Гореизброените методи са много добре онагледени чрез информативно таблично представяне.

Глава трета е посветена на факторите, определящи физическата подготовка и физическото развитие в отделните региони на Казахстан.

Водещ фактор се явява спецификата на учебния процес по физическа култура. Той се осъществява на базата на действащата програма по този учебен предмет в Казахстан. Тя е съобразена със съвременните принципи за всестранно развитие на личността във физически и духовен аспект.

Авторът обсъжда и опита на ред държави от Америка, Западна Европа и Азия по отношение включване на различни двигателни активности в обучителния процес.

Разнообразните екологични условия на страната определят и особеностите на програмите в зависимост от тях. Представени са таблици за разпределение на материала в годишните план-графици по учебни срокове за учениците от 9-ти клас на 4 основни региони.

В обобщителен текст докторантът обсъжда резултатите от педагогическите наблюдения на уроците по физическо възпитание като характеризира установените слабости и предлага препоръки за преодоляването им.

В изпълнение на поставените задачи в раздел III.2. са приведени данни за климато-географските условия на отделните региони на средата, които налагат прилагане на специфично обучение по физическо възпитание.

Високо оценявам проведения експеримент за оценка на физическото развитие и физическа подготовка на учениците от различните райони. Контингентът включва юноши от 7 кл., които изпълняват 5 двигателни теста, а към показателите за физическо развитие са добавени гръдна обиколка и жизнена вместимост.

Резултатите са обсъдени подробно в сравнителен план, което позволява да се направят достоверни заключения относно нивото на антропометричните и двигателни признаци на учениците живеещи при различни екологични условия. Изтъквам, че е направено много добро онагледяване, което обективизира заключенията от проучването.

Независимо от съществуващите учебни програми, ролята на учителите по физическа култура е от съществено значение. Това насочва Сабит Абилдабеков към проучване на тяхната готовност за работа в регионалните условия (III.4), както и мотивацията на студентите в тази насока. Чрез подходящо тестиране се получава достоверна информация за много висок процент от преподаватели, които не са подготвени за работа в различните региони, не използват

взаимозаменяеми средства и методи, не прилагат нови технологии, нямат индивидуален подход към учащите се. Анкетиранияте студенти също съобщават, че не са подготвени за работа съобразно климатичните и екологични условия.

В тясна връзка с обсъждания проблем е мотивацията на младежите към занятията по физическа култура. Анкетните резултати на 100 изследвани ученици показва липса на интерес, което налага личностно ориентиран подход в заниманията по физическа култура.

Основната част на дисертационния труд е представена в **глава 4** и се отнася до основната задача на дисертанта, а именно разработване на експериментална програма за усъвършенстване на обучението по физическо възпитание в отделните райони на Казахстан. Резултатите от констативното проучване са основание да се извърши:

- Корекция на планиращите документи, съобразно регионалните условия;

- Включване на регионално-национален компонент в подготовката на бъдещите специалисти;

- Реализация на физическото възпитание с използване на здравноохранителен и личностно ориентиран подход.

Ефективността на цялостната програма се оценява чрез експериментално изследване на готовността на учителите по физическо възпитание и студентите от тази специалност за работа в регионални условия, както и мотивацията на учениците към заниманията по физическа култура и спорт.

Извършен е подробен анализ на съществуващите нормативни документи и обсъдени по-съществените им недостатъци. Въз основа на тях са разработени средства и методи, съобразени със сезонните условия, осигуряващи тяхната взаимозаменяемост. Представени са (вкл. в табличен вид) упражненията за развитие на различните двигателни качества със съответните методични указания.

В подготовката на бъдещите специалисти е включен регионално-национален компонент, който се осъществява чрез разнообразни спецкурсове с подходяща тематична насоченост.

Разработеният модел на обучение е съобразен със здравословното състояние на учениците; хигиенните условия на средата; индивидуалните психо-физически характеристики. За решението на тези задачи авторът представя различни методични подходи.

Експерименталната авторска програма мотивира учителите по физическо възпитание и студентите към работа в регионални условия, което се доказва от подходящи таблици и графики.

Висока оценка давам на проведеното тестиране на физическата подготовка на учениците от различните региони на Казахстан. Сравнителният анализ на показателите преди и след проведения експеримент показва значимо повишаване на постиженията след обучението по методиката на Абилдабеков. Подобни положителни промени се установяват и във физическото развитие на учениците, но проблемът не е подробно коментиран.

Глава 5 е в относително малък обем в сравнение с останалите раздели. Всеки от тях завършва с обобщаващ текст, който е намерил място и в „Обсъждане на резултатите“. Основното му съдържание се отнася до положителните резултати в обучението по физическа култура в резултат на приложената експериментална програма.

Дисертацията завършва с 6 основни извода, всеки един със съответни подточки. Те отразяват реално резултатите от научния проект, но са твърде подробни и до голяма степен повтарят междинните заключения.

Представените препоръки също са в обширен текст, който е по-подходящо да бъде включен в съответно методично ръководство.

Основните научни приноси на докторския труд биха могли да бъдат формулирани, както следва:

- Извършен е задълбочен компетентен анализ в разностранен аспект на системата и структурата на обучение по физическа култура в Република Казахстан.

- Създадена и апробирана е собствена оригинална програма за оптимизиране на учебния процес в различните региони на страната, която е с голяма практическа значимост за бъдещото развитие на обучителния процес по физическо възпитание.

- Въз основа на специфични климатични и екологични условия са въведени диференцирани взаимозаменяеми програми и методи, повишаващи ефективността на педагогическата работа по физическа култура.

- Проведено е подробно тестиране на физическата дееспособност и физическо развитие на ученици от четири географски региона и извършен сравнителен анализ на техните резултати, които разкриват нивото на двигателните качества и състоянието на морфометричните показатели.

- Разработени са програми за спецкурсове на студентите и преподаватели по физическа култура, които повишават тяхната мотивация за съвременни компетенции при различни регионални условия.

Наред с представените по-съществени приноси на дисертацията, биха могли да бъдат направени и следните критични бележки.

- Липсва достатъчна яснота за изследвания контингент по групи (учители, студенти, ученици) по възраст, региони и т.н. Уместно е било графическо представяне за броя на лицата.

- Основният акцент на труда е върху информацията за състоянието на двигателните качества, докато показателите за физическо развитие са недостатъчно обсъдени.

- Направените изводи са сравнително обширни, уместно е било да имат по-конкретен характер.

- Предложените препоръки са твърде подробни и затрудняват тяхното реализиране в конкретен план.

- Не е отразен българския опит.

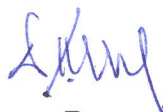
Направените забележки не намаляват качествата на дисертацията. Във връзка с нея са публикувани 5 статии.

Заключение.

Представеният научен труд на тема „Региональные аспекты физического развития школьников Казахстана с учетом морфометрических показателей” представлява сериозно и задълбочено научно изследване, което е с голяма практическа значимост относно подобряване на обучението по физическа култура в Република Казахстан. Независимо, че разработката се отнася до конкретните условия на далечна страна, то основните идеи могат успешно да се използват за оптимизирането на учебния процес и в други страни (включително и България) т.е. налице е възможност за мултиплициращ ефект на резултатите.

Въз основа на гореизтъкнатите достойнства предлагам на Уважаемото научното жури да присъди на Сабит Акимбаевич Абилдабеков образователната и научна степен „Доктор” в професионално направление 7.6. Спорт, докторска програма „Теория и методология на спортната наука”.

Рецензент:

Проф. д-р Мария Василева Тотева, дмн